

Πολιτισμός και Πολιτική στα χρόνια της κυριαρχίας της αγοράς 1998

Πολιτισμός, κατά τις εγκυκλοπαίδειες ευρείας κυκλοφορίας αλλά και σύμφωνα με τους πιο αποδεκτούς συμβατικούς ορισμούς του, είναι “το σύνολο των υλικών και πνευματικών φαινομένων που χαρακτηρίζουν μια κοινωνική ομάδα ή ένα έθνος”, ή μ’ άλλα λόγια :

“η συνολική κοινωνική κληρονομιά μιας ομάδας ανθρώπων ή του ανθρωπίνου είδους ως συνόλου, της οποίας η συνέχεια και η ανάπτυξη εξαρτώνται από την ικανότητα του ανθρώπου να μαθαίνει και να μεταβιβάζει τις γνώσεις στις επόμενες γενιές”.

Μέσα στα στοιχεία τα οποία συγκροτούν την πνευματική κληρονομιά του ανθρωπίνου είδους είναι αυτονοήτως και “οι θεσμοί και οι μορφές οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης” και συνεπώς και “η αγορά”, (στις διάφορες εκφράσεις της), και μάλιστα ως ένα από τα σημαντικότερα απ’ αυτά, στο βαθμό που “η γλώσσα, οι ιδέες, οι πεποιθήσεις, αλλά και τα έθιμα, οι κώδικες συμπεριφοράς και ηθικής, η τέχνη και η πνευματική δημιουργία γενικότερα” επηρεάστηκαν απ’ αυτήν, αλλά και την επηρέασαν καταλυτικά, σε μια αμφίδρομη γόνιμη και προοδευτική (σε γενικές γραμμές), διαδικασία αλληλεπίδρασης στις συγκεκριμένες κάθε φορά κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες.

Αυτό βέβαια ίσχυσε ως την οριακή, ιστορικά, στιγμή κατάρρευσης των χωρών του λεγομένου ως τότε υπαρκτού σοσιαλισμού, και εγκαθίδρυσης της μονοδιάστατης νέας τάξης πραγμάτων και κυριαρχίας της πεμπτουσίας της, δηλαδή της άγριας και ασύδοτα ανταγωνιστικής, αυτονομημένης απ’ την κοινωνία και την πολιτική και παγκοσμιοποιημένης αγοράς.

Έτσι τα τελευταία χρόνια, ζούμε και συμμετέχουμε, συνειδητά ή ασυνείδητα και θελημένα ή αθέλητα, στη διαμόρφωση μιας νέας μορφής πολιτισμού, του πολιτισμού της κυριαρχίας πλέον αυτής της αγοράς, η οποία επικαθορίζει, μεταλλάσσει, μεταβολίζει και φέρνει στα μέτρα της όλα τα υπόλοιπα στοιχεία της συνολικής μας κληρονομιάς, φθείροντας, διαφθείροντας και ευτελίζοντάς τα.

Ο καθ’ ένας από μας, στην καθημερινή του ζωή, στη δουλειά του, (αν ακόμη έχει), στην αναψυχή και διασκέδασή του, στις ανθρώπινες, κοινωνικές και πολιτικές του σχέσεις και δραστηριότητες, αλλά και στην πολυδιάστατη αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδρασή του με το φυσικό και το κοινωνικοοικονομικό του περιβάλλον, διαπιστώνει και μαρτυρεί αποσπασματικά, ψηφίδες της νέας πραγματικότητας του πολιτισμού της κυριαρχίας της αγοράς που οικοδομείται γύρω του, και όχι χωρίς και τη δική του συμμετοχή, ανοχή και ευθύνη.

Παρακάτω, θα επιχειρήσω να συναρθρώσω και να συνθέσω, στο συγκεκριμένο περιορισμένο χώρο (και αναγκαστικά χωρίς όλη την απαραίτητη τεκμηρίωση), όσες περισσότερες απ’ αυτές τις ψηφίδες μπορέσω για να αποδώσω μια κατά το δυνατόν ολοκληρωμένη και αξιόπιστη εικόνα της νέας πολιτιστικής και πολιτικής πραγματικότητας, για να σκεφθεί ο καθ’ ένας μας και ενδεχομένως να επανεξετάσει τη συνολική σχέση του μ’ αυτή.

Στη νέα πολιτιστική και πολιτική πραγματικότητα αποθεώνονται τα “νέα προϊόντα” και οι “νέες υπηρεσίες”.

Η έρευνα στα πανεπιστήμια χρηματοδοτείται κυρίως και συνήθως μόνο γι’ αυτά. Αδιάφορο αν είναι χρήσιμα ή άχρηστα.

Αν είναι χρήσιμα για κάποιους τόσο το καλύτερο.

Αν όχι, οι έξυπνες ή “έξυπνακίστικες” επιβολής life style καταγιστικές και επαναληπτικές προβολές και άμεσες και έμμεσες διαφημίσεις θα καταστήσουν, τόσο τα λιγότερο χρήσιμα για κάποιους, όσο και τα παντελώς άχρηστα απ’ αυτά, στην αρχή ελκυστικά, στη συνέχεια “δοκιμαστέα” και τέλος “αποκτήσιμα” και όχι μόνο από τους έχοντες και κατέχοντες αλλά και από όσους ονειρεύονται ένα τέτοιο είδος ευτυχίας.

Έτσι οι πολίτες, (δημιουργοί, παραγωγοί, επιστήμονες, τεχνίτες), μετατρέπονται αργά αλλά σταθερά σε “πωλητές” της γνώσης, του ταλέντου, της δεξιότητας και της ευστροφίας τους, γιατί τα πορίσματα της έρευνας, της καλλιτεχνικής δημιουργίας τους και της παραγωγικής τους κοινωνικής δραστηριότητας γενικότερα θα πρέπει να μπορούν να πωληθούν στις υφιστάμενες, ή ν’ ανοίξουν και να επεκτείνουν νέες αγορές, στο παγκοσμιοποιημένο παζάρι του πλανητικού χωριού μας.

Το παζάρι αυτό στήνεται στο κενό της πολιτικής και στην πολιτική του κενού τα οποία βιώνουμε αδιαμαρτύρητα εσχάτως, ως μονίμως ενδημούσα αλλά και επιδημική κρίση.

Το “κενό της πολιτικής” διαπιστώνεται τα τελευταία χρόνια με ραγδαία αυξανόμενους ρυθμούς, από την απογοήτευση, την αποστασιοποίηση, την αδιαφορία, την αδράνεια ή και την αποστροφή των πολιτών απ’ αυτή ως καθημερινή άσκηση και βίωση των δικαιωμάτων τους, αλλά και ως συνειδητή, συνεπή και συνεχή εκπλήρωση των υποχρεώσεων και των ευθυνών τους.

Στο “κενό της πολιτικής”, τη θέση των οραμάτων, των ιδεών, της θέλησης, της διαθεσιμότητας, της έμπνευσης και της γόνιμης, δημιουργικής και αποτελεσματικής συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, καταλαμβάνει η παθητική θέση της δράσης των διαχειριστών της, τους οποίους εν τούτοις οι πολίτες εξουσιοδοτούν με την ψήφο τους γι’ αυτό, στη συνέχεια τους λοιδορούν για να τους ξαναεξουσιοδοτήσουν στις επόμενες εκλογές και πάλι να δρουν πολιτικά εν ονόματί τους.

Έτσι, στο κενό της πολιτικής ασκείται η πολιτική του κενού, στην οποία ανθούν η ιλιγγιώδης απόκλιση των έργων από τα λόγια και η διαπλοκή των έτσι και αλλιώς αλληλέγγυων συμφερόντων επαγγελματιών της πολιτικής, κομμάτων, συνδικαλιστικών ηγεσιών, συγκροτημάτων των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και Ενημέρωσης, μεγάλων πολυεθνικών και μη εταιρειών αλλά και του διεθνούς παράγοντα, (στη μονοδιάστατη πλέον εκδοχή της νέας τάξης), με μοναδικό σκοπό την απόκτηση και διατήρηση της αμοιβαία συμφέρουσας εξουσίας.

Το κενό αυτό το καταλαμβάνει πλέον η μόνη κυρίαρχη δύναμη, “η αγορά”, με τους πολιτικούς της υπαλλήλους ως χαμηλόβαθμους διαχειριστές της, τους παρατρεχάμενους της κάθε εξουσίας πανεπιστημιακούς και ερευνητές, τους από “ιδεολογία” και όχι από ανάγκη ή δουλικότητα λάτρεις και απολογητές του κάθε “καινούργιου” εκσυγχρονιστές, και τα εξασκημένα να εγκαταλείπουν έγκαιρα το παλιό και να ανεβαίνουν επιδέξια στο κάθε καινούργιο τραίνο στελέχη “της παλιάς κατάστασης πραγμάτων”.

Η έρευνα, ο σχεδιασμός, ο προγραμματισμός και οι καινοτομικές πραγματοποιήσεις στα πεδία της κινητής τηλεφωνίας, της τηλεόρασης υψηλής ευκρίνειας, των λεωφόρων της πληροφορίας, της τηλεματικής γενικότερα, των διαστημικών εφαρμογών, των δικτύων μεταφορών και τηλεπικοινωνιών και των ηλεκτρονικών διαδικτύων, υπηρετούν περίπου αποκλειστικά τον πολιτισμό της κυριαρχίας της αγοράς και όσους με τη θέλησή τους ή αναγκαστικά ενσωματώνονται ή συνεισφέρουν στις διαδικασίες του, διευρύνοντας ή επεκτείνοντας τη δυναμική του.

Μια ενδιαφέρουσα άσκηση για το ποιοι, πόσο και γιατί καρπούνται τα αγαθά π.χ. της κινητής τηλεφωνίας θα μπορούσε να κάνει κάποιος διαβάζοντας τις μικρές αγγελίες της εφημερίδας “Τα Νέα”. Τα ποσοτικά και ποιοτικά συμπεράσματά του θα είναι εξαιρετικά χαρακτηριστικά.

Στην “αγορά” της πολιτικής, ρυθμιστικό ως και καθοριστικό ρόλο παίζουν τα βασικά εργαλεία της, η προβολή, η διαφήμιση και το marketing.

Παλαιοί και άθλιοι πολιτικοί μπορούν τεχνηέντως, αν αυτό ωφελεί την “αγορά”, να αναδειχθούν ως οι χρυσές εφεδρείες της σωφροσύνης και του ρεαλισμού, με συστηματική καμπάνια ωραιοποίησης του γνωστού και αποκρουστικού (για τους παλιότερους τουλάχιστον) παρελθόντος τους.

Νέοι και φιλόδοξοι πολιτικοί μπορούν να καθιερωθούν ως η ελπίδα του αύριο, αν πείσουν ότι είναι εξ ίσου ρεαλιστές και θυσιάσουν στο βωμό της ανέλιξής τους τους αγώνες, το ήθος, τη συνέπεια και τις ικανότητές τους, εξαργυρώνοντας τις περγαμηνές τους και πείθοντας ότι απαλλασσόμενοι από το “έρμα” τους, (παρελθόν, ιδέες, αρχές και πρακτικές) ή και καταναλώνοντάς το επιτήδεια, μπορούν εύκολα να μεταλλαγούν, να μεταβολισθούν, να προσαρμοσθούν, να εκσυγχρονισθούν μ’ άλλα λόγια, για να υπηρετήσουν δυναμικά, με ευελιξία και ευκαμψία το αναδυόμενο νέο είδος πολιτικής.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της προσωπικότητας αυτών των παλαιών και νέων πολιτικών είναι ότι ποτέ δεν σχεδιάζουν και δεν προγραμματίζουν.

Και αν σχεδιάσουν και προγραμματίσουν ποτέ δεν τηρούν τα σχέδια και τα προγράμματά τους.

Η έλλειψη ευθύνης, η ανευθυνότητα και η ανεπάρκειά τους εικονογραφούνται πιστά όταν π.χ. πάντα, μετά από αναμενόμενες με μαθηματική ακρίβεια για συγκεκριμένους λόγους φυσικές και τεχνητές καταστροφές, επισκέπτονται τον τόπο της καταστροφής και με παρουσία όλων των ΜΜΕ εξαγγέλλουν “την συγκρότηση επιτροπής ειδικών” η οποία θα εκδώσει το πόρισμά της εντός δύο μηνών, ή την διενέργεια ΕΔΕ (ένορκης διοικητικής εξέτασης) για “τον καταλογισμό των ευθυνών όπου και αν αυτές υπάρχουν”.

- Είναι οι ίδιοι που στο παρελθόν, παραμονές εκλογών νομιμοποίησαν αυθαίρετα στις κοίτες ποταμών και ρευμάτων που πλημμύρησαν και έπνιξαν κατ' εξακολούθηση τις ίδιες γνωστές περιοχές,
- είναι οι ίδιοι που επέτρεψαν την έκδοση νομίμων πολεοδομικών αδειών για ανέγερση πολυτελών κατοικιών σε καμένες από δόλιους εμπρησμούς και κατά το σύνταγμα και τους νόμους “αναδασωτές εκτάσεις”,
- είναι οι ίδιοι που εξαγγέλλουν για εκατοστή φορά το ίδιο έργο που ποτέ εν τούτοις δεν γίνεται, ή τη λήψη των ίδιων μέτρων που ποτέ δεν θεσμοθετούνται και δεν υλοποιούνται,
- είναι οι ίδιοι που εξυγιαίνουν εξακολουθητικά τον ίδιο ασθενή δημόσιο οργανισμό καθιστώντας τον ετοιμοθάνατο.

Τα ΜΜΕ τώρα, είτε προβάλλοντας καταγιστικά ή στηλιτεύοντας ισοπεδωτικά, ή γελοιοποιώντας συλλήβδην τους επαγγελματίες πολιτικούς και τα “έργα” τους, εθίζουν απ' την άλλη μεριά τον πολίτη στην παθητικότητα του θεατή, στην γενικευμένη απόρριψη δίκαιων και αδίκων και στη γενική ισχύ της λογικής : “αφού αυτός ανεβαίνει έτσι, (ή τα καταφέρει έτσι), γιατί όχι και εγώ”.

Στην πολιτική “του κενού” και “της αγοράς” δεν υπάρχει και δεν χρειάζεται ποτέ “πρόβλεψη”, “πρόνοια”, ενδελεχής διερεύνηση εναλλακτικών λύσεων για τα γνωστά, διαρκώς διογκούμενα και οξυνόμενα προβλήματα, ή ολοκληρωμένη μελέτη όλων των διαστάσεων και παραμέτρων τους και των σχέσεών τους με το φυσικό και κοινωνικοοικονομικό τους περιβάλλον.

Δεν χρειάζεται ακόμη τεκμηριωμένη λήψη των αποδεικτικά βέλτιστων και κατανοητών απ' τους πολίτες αποφάσεων, συστηματική εφαρμογή τους, διαδικασίες αξιόπιστων ελέγχων της υλοποίησής τους αλλά και απόδοσης ευθυνών ή επαίνων στους κάθε φορά υπευθύνους.

Οι πολιτικοί “της αγοράς της πολιτικής” απευθύνονται σε μια κοινωνία “του φαίνεσθαι”, στην οποία μόνη πραγματικότητα είναι η τηλεοπτική και η ζωή των ανθρώπων είναι “εικονική” (virtual).

Σ' αυτή την πραγματικότητα, πολιτικοί και πολίτες αποτελούν πρωταγωνιστές και κομπάρσους σε μικρής ή μεγάλης θεαματικότητας σειρές εκπομπών στις οποίες απρόσωπο, ανώνυμο, χειροκροτούν, εκστασιαζόμενο, διαπληκτιζόμενο ή αλληλοσφαζόμενο το κοινό παραιτείται καθημερινά απ' τον ρόλο του ενεργού πολίτη, είτε συναισθανόμενο την αδυναμία του ν' αλλάξει σ' αυτές τις συνθήκες τα πράγματα ή βυθιζόμενο στη γλυκειά νάρκη της ανυπαρξίας.

Στην “πολιτική του κενού και της αγοράς” :

- πράγματα που δεν πρόκειται ή δεν είναι δυνατό να “φανούν”, δεν χρειάζεται να γίνουν και δεν γίνονται και
- τα πρόσωπα υπάρχουν μόνο όταν “φαίνονται” ή μόνο για να “φαίνονται” και τελικά δεν είναι πρόσωπα, αλλά οι εικόνες τους και μάλιστα οι προσχεδιασμένες ή μεθοδικά προσχεδιαζόμενες, άλλοτε επιλεκτικά και καταγιστικά προβαλλόμενες και διαφημιζόμενες ή συστηματικά διασυρόμενες, (αλλά σε κάθε περίπτωση αναμεταδιδόμενες και διατηρούμενες στην επικαιρότητα) και άλλοτε “διαπαιδαγωγικά” ή υπαινικτικά αποσυρόμενες για να επανέλθουν “υπό όρους και προϋποθέσεις”.

Ετσι, έχουμε “εικόνες” προσώπων :

- που φαίνονται και επιδεικνύονται ως διαρκώς και μονίμως παρόντα και “επιτόπου”, ενημερωμένα επί παντός επιστητού και ευαισθητοποιημένα για όλες τις αδικίες του κόσμου ετούτου,
- που “δηλώνουν” ακατάσχετα παντού για οτιδήποτε και οποιονδήποτε,
- που γενικώς, κατά περίπτωση, συμπαρίστανται, αντιτίθενται και κριτικάρουν αφ' υψηλού και εκ του ασφαλούς, καταγγέλλουν, προβάλλουν, επαινούν, οικτίζουν και σχολιάζουν, υποδηλώνοντας την αγωνία τους να διατηρηθούν στην αγορά, να ανεβάσουν την “τιμή” τους ανεξάρτητα απ' την αξία τους, να επιβεβαιώσουν την επωνυμία τους, να συναγελασθούν και να συναγελάζονται με άλλους πιο επώνυμους απ' αυτούς, μ' άλλα λόγια για να υπάρξουν ως οι εικόνες των μύχιων φιλοδοξιών τους.

Το ίδιο κενός και εικονικός είναι όμως όχι μόνο ο συμπολιτευτικός και αντιπολιτευτικός λόγος, αλλά και ο κάθε εξουσιαστικός και αντιεξουσιαστικός λόγος όπως και ο κάθε χειραγωγών αλλά και ο υποτίθεται χειραφετικός λόγος όπως άλλωστε και αυτός του υπογράφοντος.

Και αυτό, γιατί όλοι εκφωνούνται εν κενώ, μια που οι πολίτες ή πήγαν στο σπίτι τους, μετρώντας την αδυναμία τους ως μονάδες (ή ομάδες που κατέχουν την “αλήθεια”), ή κορυβαντιούν (ποιόν άραγε) τρομοκρατώντας, ή γοητεύονται απ’ τις σειρήνες της (έτσι κι αλλιώς μικρής) εικονικής ζωής μας, διεκδικώντας μια μικρή θέση στο τέλμα της ή ένα μικρό μερίδιο εικονικής ευτυχίας στο προσκήνιο της.

Και τι μένει τότε, τι μπορεί να γίνει, αν κάτι ακόμη μπορεί ;

Η γνώμη μου είναι, και την είπα πολλές φορές ως πολίτης και όχι ως κήνσορας, ότι πρέπει να ξαναμάθουμε όσοι μπορούμε να συζητάμε απλά, ανυπόκριτα και ανυστερόβουλα.

Να δούμε λίγο πέρα απ’ τη μύτη μας, μ’ άλλα λόγια να δούμε :

- τι επέρχεται, όταν οι λίγοι πλούσιοι γίνονται ακόμη λιγότεροι αλλά πολύ πλουσιότεροι και όταν ο πολλοί φτωχοί γίνονται ακόμη περισσότεροι και πολύ φτωχότεροι,
- τι επέρχεται, όταν αγαπούμε τους οικονομικούς πρόσφυγες όταν δεν τους πληρώνουμε καθόλου ή όταν τους πληρώνουμε λίγο, και όταν τους σιχαινόμαστε ως εγκληματίες,
- τι επέρχεται, όταν επικαλούμαστε την προσήλωση στο Διεθνές Δίκαιο και τις Διεθνείς Συμβάσεις τη στιγμή που η διεθνής κοινότητα και κυρίως η νέα τάξη δεν τα σέβεται όταν δεν έχει συμφέρον απ’ αυτά,
- τι επέρχεται, όταν η κυρίαρχη αγορά κατορθώνει να μετατρέπει σε πλασιέ όπλων τους υπουργούς της μόνης υπερδύναμης και όχι μόνο,
- τι επέρχεται, όταν το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος γίνεται τόσο εύκολα και τόσο νόμιμα υπό την ανοχή, την ευμενή ουδετερότητα, ή και την συνεργασία, εκλεγμένων κυβερνήσεων αλλά και των “ηθικότερων” αντιπολιτεύσεων τους,
- τι επέρχεται, όταν η χαρά της δημιουργίας, της διδασκαλίας και της έρευνας στα ΑΕΙ γίνεται “6 ώρες υποχρεωτική διδασκαλία”, είκοσι μόνο ώρες παρουσίας την εβδομάδα και θερμή ενθάρρυνση της ελευθεριο-επαγγελματικής δραστηριότητας για όλα τα μέλη ΔΕΠ πλήρους απασχόλησης, αλλά και
- τι επέρχεται, όταν εμείς οι απλοί πολίτες και εργαζόμενοι βαφτίζουμε τα κάθε είδους προνόμια μας σε αδιαπραγμάτευτες “αξίες” και “κατακτήσεις”, διακυβεύοντας, συνειδητά ή ασυνειδητά, πολύ περισσότερα απ’ όσα φανταζόμαστε. Γιατί ενώ όντως απ’ τη μια μεριά είναι η ανικανότητα, η ανεπάρκεια και τα συμφέροντα των κυβερνήσεων, των αντιπολιτεύσεων και των διοικήσεων, απ’ την άλλη, μας κλείνει πονηρά το μάτι η πλήρης διάλυση και καταστροφή, στην οποία δεν θα πρέπει να οδηγηθούμε όπως επιθυμεί η κυρίαρχη αγορά με τη “λεβεντιά” μας.

Αν η τελευταία παράγραφος κάνει μερικούς φίλους που συμφωνούσαν ως εκεί, να προβληματισθούν: “με ποιον επιτέλους είναι ο υπογραφόμενος, με το λιοντάρι ή με μας”, θα ήθελα να παρακαλέσω να ειδικολογήσουν “ποιοί είμαστε άραγε εμείς”, οι οποίοι σ’ αυτό που γίνεται γύρω μας, δεν έχουμε καμμία απολύτως ευθύνη.